

Beleidsplan CPRN 2007-2009

Inhoud

- 1 Inleiding
- 2 Werkwijze CPRN en verantwoording beleidsplan
 - 2.1 Algemeen
 - 2.2 Werkwijze
- 3 Uitwerking Prioriteitsgebieden
 - 3.1 Meningsvorming visualisatie
 - 3.2 De Romeinen in Nijmegen
 - 3.3 Nijmegen in de Middeleeuwen
 - 3.4 Nijmeegs industrieel erfgoed
 - 3.5 Cultuurhistorische begeleiding grote stedelijke herontwikkelingen
 - 3.5.1 Koers West
 - 3.5.2 Nijmegen-Noord
- 4 Middelen en procedures

Bijlagen

- A Startnotitie CPRN
- B Ledenlijst en bestuursoverzicht
- C Notitie werkgroep Romeinen
- D Notitie werkgroep Middeleeuwen
- E Notitie werkgroep Nijmeegs industrieel erfgoed
- F Notitie Nijmegen-Noord

uitgave: juni 2007

1 Inleiding

De geschiedenis - of ruimer: de cultuurhistorie - van Nijmegen mag zich verheugen in een steeds grotere belangstelling. Een zeer belangrijke impuls hiervoor is geleverd door het besluit van het stadsbestuur om het 2000-jarig bestaan grootschalig te gaan vieren. Er was weliswaar een zekere bestuurlijke willekeur bij de keuze om het jaar 2005 uit te roepen als jubileumjaar, maar niemand kan ontkennen dat Nijmegen de oudste stad van het land is, met een continuïteit van meer dan tweeduizend jaar. Het besluit van het gemeentebestuur om dat uit te dragen en te vieren is mede tot stand gekomen als reactie op de sterk opgeleefde belangstelling voor de geschiedenis van de stad. Dit besluit heeft omgekeerd weer een sterke impuls gegeven aan de verdere verbreding van deze belangstelling. De royale steun van de gemeente en talloze sponsors hebben particulieren, verenigingen, bedrijven en stichtingen de mogelijk gegeven om een jaar lang activiteiten te organiseren in het kader van Nijmegen 2000. Door de brede opzet en diversiteit van het programma heeft de publieke belangstelling voor de Nijmeegse cultuur en historie zich verder kunnen ontwikkelen.

Veel van de in het CPRN verenigde organisaties zijn actief geweest binnen Nijmegen 2000 en hebben in dat kader een eigen activiteit bijgedragen. Activiteiten die anders wellicht door mindere belangstelling of middelen een veel beperktere uitstraling en belangstelling zouden hebben gekregen. Daardoor heeft Nijmegen 2000 ertoe bijgedragen om de gunstige context te scheppen, waarbinnen de vorming van het CPRN uiteindelijk positief kon worden afgerond.

De eerste discussies om tot de vorming van dit platform te komen dateren zeker al van acht jaar geleden. Bij de eerste initiatiefnemers, waarvan Ben van Hees en Jos Hekking van Stichting Nijmegen Blijft in Beeld in het bijzonder genoemd dienen te worden, was de ambitie niet minder dan het verenigen van alle Nijmeegse organisaties met publieksgerichte activiteiten die te maken hebben met de Nijmeegse cultuurhistorie. En omdat een stad nooit op zich zelf staat maar functioneert binnen een ruimer verband, werd bovendien besloten om het CPRN open te stellen voor niet-Nijmeegse organisaties. De wijdere regio, het Rijk van Nijmegen, werd aangewezen als bakermat voor het CPRN.

Inmiddels kan worden geconstateerd dat het CPRN inderdaad is geslaagd om deze breedheid te realiseren. Dat klinkt eenvoudiger dan het is: het CPRN verenigt kleine en grote organisaties, professionals en amateurs. Niet alleen is het CPRN in staat gebleken om deze verscheidenheid bijeen te brengen, maar ook is het platform erin geslaagd om een constructieve dialoog tussen de partners te organiseren, uitmondend in het voorliggende beleidsplan. Wij hopen dat dit beleidsplan door de gemeentelijke overheid zal worden aangegrepen om de cultuurhistorische invalshoek volledig in het gemeentelijke beleid te verankeren. Niet alleen voor de continuering van de steun voor de lopende activiteiten van de afzonderlijke leden van het CPRN, maar ook door het opnemen van blijvende en ruime budgetten voor nieuwe activiteiten. De cultuurhistorie is nooit af, elke tijd ziet zijn verleden in een nieuwe spiegel en wil daarvoor een nieuwe vorm vinden. Om dat proces in onze tijd betere kansen te bieden en van nieuwe dynamiek te voorzien is dit beleidsplan geschreven.

2 Werkwijze CPRN en verantwoording beleidsplan

2.1 Algemeen

Het CPRN heeft als uitgangspunt dat de aangesloten organisaties hun eigen beleid voeren en daarin autonoom zijn, zowel ten opzichte van het CPRN als geheel als naar de andere leden afzonderlijk. Het kan immers voorkomen dat voor sommige onderwerpen unanimititeit onmogelijk blijkt. De meerwaarde van het platform is allereerst gelegen in de kansen die het de leden biedt om **kennis te nemen** van elkaars doelstellingen en voorgenomen activiteiten. Op basis daarvan stimuleert het platform dat de leden **onderlinge verbindingen** zoeken om initiatieven te combineren. Het CPRN zal als **pleitbezorger** van deze gezamenlijke initiatieven kunnen optreden en als **aanspreekpunt van de gemeente** bij de beleidsvorming op het vlak van de cultuurhistorie.

Aanvullend hierop kan het platform als geheel ook **commissies** vormen om bijdragen te leveren aan de **menings- en beleidsvorming**. Dit kan betrekking hebben op thema's die voor een groot deel van de leden of hun activiteiten van groot belang blijken te zijn. Of het kan gaan om een langdurige nieuwe ontwikkeling, bijvoorbeeld een groot ruimtelijk plan, waarin zeer veel cultuurhistorische aspecten uit verschillende periodes van belang zijn en waarvoor een integrale reactie naar de beleidsvormers gewenst is. In die situatie kan het CPRN een commissie instellen waarin de verschillende invalshoeken deskundig zijn vertegenwoordigd, en van waaruit aan de meningsvorming kan worden bijgedragen. Tenslotte is er de mogelijkheid dat er zich zaken voordoen in de actualiteit waarbij de leden vinden dat een gezamenlijke reactie op korte termijn nodig is. In dat geval kan het bestuur van het CPRN na elektronische consultatie van de leden met een **verklaring** naar publiciteit zoeken.

2.2 Beleidsplan

In de werkwijze die voor dit beleidsplan is gekozen zijn drie stappen te onderscheiden. Allereerst hebben we de keuze gemaakt om uit de Nijmeegse geschiedenis **drie periodes** te kiezen die samenvallen met belangrijke groeiperiodes van de stad. Voor elk van deze periodes is een werkgroep samengesteld van leden die zich bij die periode betrokken voelen en daarvoor ook publieksgerichte activiteiten organiseren. Deze werkgroepen hebben als eerste een verkenning uitgevoerd van de bij de leden op de rol staande activiteiten en de mogelijke daarbij passende intensiveringen of samenwerkingsverbanden. De resultaten van deze verkenningen zijn besproken in het platform en daarna zijn de drie werkgroepen aan de hand van een vijftal vragen meer *en detail* ingegaan op de aldus tot stand gekomen ideeën. Aldus zijn er **drie werkplannen** opgesteld:

- ▶ De Romeinen in Nijmegen
- ▶ Nijmegen in de Middeleeuwen
- ▶ Het Nijmeegs industrieel erfgoed

De keuze voor de eerste twee thema's zal niet verbazen. In deze periodes heeft Nijmegen een zeer eigen en bloeiende ontwikkeling doorgemaakt, waarvoor ook al grote wetenschappelijke en publieke belangstelling aanwezig is. Daarentegen zal de laatste keuze, industrieel erfgoed, wellicht verrassend zijn. De overweging van het platform om voor dit

thema te kiezen, ligt daarin dat de gangbare 19^e eeuwse industriële ontwikkeling aan Nijmegen is voorbijgegaan; allereerst door de vestingstatus van de stad en vervolgens door de bestuurlijke keuze om Nijmegen als woonstad voor welvarenden te ontwikkelen. Daardoor is de industriële ontwikkeling in Nijmegen pas laat op gang gekomen en was bovendien de basis daarvoor vrij zwak. De ondergang van bijna al deze bedrijven in de jaren '70 van de 20^e eeuw is vervolgens in het kader van de stadsvernieuwing aangegrepen voor nieuwbouw van woningen op de vrijkomende locaties. Hierdoor zijn de ruimtelijke herinneringen aan deze fase in de stedelijke geschiedenis in een hoog tempo verdwenen. Het wordt tijd deze ontwikkelingen hun eigen plek te geven in de stadsgeschiedenis en de resterende elementen te bewaren en onder de aandacht te brengen.

In aanvulling op deze drie periodegebonden werkplannen is vervolgens geconstateerd dat er **twee overkoepelende onderwerpen** zijn, waarbij een gezamenlijk belang aanwezig is voor het gehele platform. Allereerst betreft dit het thema **visualisatie**. Voor elk van onze leden geldt dat publieksgerichtheid van de activiteiten een wezenlijk kenmerk is. Daarbij is onvermijdelijk en noodzakelijk altijd de vraag aan de orde hoe het verleden voor het publiek gevisualiseerd kan worden. Dat kan gaan om:

- ▶ Reconstructie of renovatie van een historisch object op locatie, waarbij het herstel van een bepaalde ruimtelijke vorm centraal staat, ook zonder oorspronkelijke functie (casus Donjon).
- ▶ Om weergave van een historisch object middels architectonische of artistieke interpretatie in de omgeving van de oorspronkelijke locatie (casus Loden Lady, casus hypocaustum bij Casino).
- ▶ Om de symbolische weergave van een historisch object op locatie (casus plattegrond van Romeins amfitheater in de hedendaagse bestrating, tegeltableau op geboortehuis gebroeders van Limburg).
- ▶ Reconstructie van historisch gedrag of leefwijze (casus Gebroeders van Limburg Festival, Romeinenfestival, re-enactment groepen).
- ▶ Gebruik in moderne ontwikkelingen van specifieke stilistische elementen of vormen (zuilen en timpanen).

Het is niet verbazingwekkend dat juist in de oudste stad van het land er behoefte is aan discussie en zelfs controverse over de keuze welke vorm van visualisatie in te zetten. Nijmegen heeft een rijk verleden aan bouwhistorie gehad, maar is het zicht op belangrijke elementen daarvan kwijt geraakt door de dynamiek van oorlogsgeweld, economie en nieuwe beleidsvisies. Daardoor blijft het beeld van Nijmegen achter bij wat je van de oudste stad in het land zou verwachten. Dat is de achtergrond bij elke discussie over visualisatie, of het daarbij nu gaat om het Romeinenfestival of het Gebroeders van Limburg Festival, de reconstructie van de Donjon, of het behoud van de fabriekshal van de Nijma-spinnerijen. Steeds gaat het erom om het verleden tastbaar en zichtbaar te houden en te integreren in het hedendaagse stadsleven.

Het is de opvatting van het platform dat visualisatie een kernpunt blijft in het levendig houden van de publieke belangstelling voor de cultuurhistorie en dat de gemeente hierin een blijvende taak heeft. Daarbij is de discussie over welke methode wordt ingezet en hoeveel kosten daarvoor gemaakt mogen worden een blijvend gegeven. Te vaak is tot nog toe de gelegenheid gepasseerd om belangrijke vondsten *in situ* te conserveren, met te hoge

kosten als argument of met een artistieke interpretatie als excuus. Het CPRN zal daarom in zijn beleidsplan een initiatief opnemen om de algemene discussie rond dit thema gaande te houden en bijdrage te leveren aan de publieke meningsvorming hierover in Nijmegen.

Het tweede overkoepelende thema dat in onze discussies naar boven is gekomen en dat niet goed past in de gekozen periodisering betreft de **grote stedelijke herontwikkelingen** zoals die in Koers West en Nijmegen-Noord zijn uitgezet. Dit betreft delen van de stad die in alle perioden van de stadsgeschiedenis een specifieke invulling hebben gehad, waarvan bovendien belangrijke sporen of onderdelen nu nog aanwezig zijn. Zo ergens, dan kan Nijmegen juist hier de lijn van zijn gehele geschiedenis inpassen in een moderne herontwikkeling, deze publiek toegankelijk maken en zichtbaar houden. Daarvoor moeten echter al in een vroeg stadium van de planvorming de randvoorwaarden worden geschapen en de doelen vastgelegd. In de tot nu toe bekendgemaakte plannen is er zeker aandacht gegeven aan dit aspect. Gezien eerdere ervaringen is het CPRN er echter niet gerust op dat de cultuurhistorie van deze gebieden blijvend voldoende aandacht zullen krijgen in de voortdurende praktische en financiële afweging die bij de herontwikkeling van deze gebied zullen worden gemaakt.

Zeker bij Koers West - dat nog pas aan het begin van zijn herontwikkeling staat - zullen nog vele momenten komen waarop een bestuurlijke afweging aan de orde is over het belang van de cultuurhistorische elementen en de financieel-economische gevolgen daarvan. Bij Nijmegen-Noord zijn de resterende beïnvloedingsmogelijkheid duidelijk geringer dan bij Koers West, omdat de uitvoering al voor een groot gedeelte is gerealiseerd. Maar ook hier is gezien de totale impact van de herontwikkeling en de resterende loopduur daarvan zeker nog noodzaak voor een grondige discussie op een aantal punten. Het CPRN zal daarom in zijn beleidsplan een initiatief opnemen om hiervoor voldoende aandacht te krijgen en te houden. Dit zal worden uitgewerkt door twee CPRN-werkgroepen, respectievelijk voor Koers West en voor Nijmegen-Noord.

3 Uitwerking prioriteitsgebieden

3.1 *Meningsvorming Visualisatie*

CPRN neemt het initiatief voor het vormen van een expertgroep visualisatie met gemengde samenstelling (uit leden en niet-leden) met de volgende taken:

- organiseren van publieksdebatten
- organiseren van lezingen
- adviseren op aanvraag van leden van het CPRN bij concrete visualisatieplannen op het werkveld van het desbetreffende lid
- becommentariëren van visualisatieprojecten van de gemeente

3.2 *De Romeinen in Nijmegen*

De Romeinse periode is voor onze stad en regio van buitengewoon belang. Nijmegen was de eerste stad van Nederland en kent sinds de Romeinse tijd een continue bewoning en ontwikkeling. Nijmegen kan dus bogen op 2000 jaar stedelijk leven en economische dynamiek. Dit maakt de stad uniek in Nederland.

Nijmegen was in de Romeinse tijd niet alleen de eerste stad van Nederland, maar ook veruit de grootste en belangrijkste. Archeologische vondsten onderstrepen dat telkens weer.

In Nijmegen leefden veel culturen samen: niet alleen Romeinen uit mediterrane streken, maar ook Kelten, Bataven, Germanen en Franken. De CPRN-werkgroep Romeinen wil deze historische identiteit van stad en regio zichtbaar en beleefbaar maken. Dan kan bijvoorbeeld door het stimuleren van letterlijke reconstructies, maar ook door een vernieuwende manier van omgaan met sites en vondsten. Kernactiviteit van de werkgroep is de bijdrage aan een tweejaarlijks Romeinenfestival. Deze kernactiviteit zal in de komende jaren worden uitgebouwd naar een uitgebreider programmering over het hele jaar.

Het tweejaarlijks Romeinenfestival geeft een beeld van het leven, wonen en werken in de Romeinse tijd in onze regio en richt zich op een breed publiek. Het festival is in wezen een doorstart van het Romeinenweekend, zoals dat plaatsvond in 2005 tijdens het feestjaar Nijmegen 2000. De werkgroep richt zich voorts op een keur aan nevenactiviteiten zoals:

- thema-exposities in Museum Het Valkhof en Museumpark Orientalis
- lezingen
- specials over Romeinen in Nijmeegs Katern en andere periodieken
- samenwerking met de landelijk Projectbureau de LIMES
- film- en lezingenreeks rond klassieke films i.s.m. LUX
- symposia i.s.m. Radboud Universiteit.

3.3 Nijmegen in de Middeleeuwen

De CPRN-werkgroep Middeleeuwse Alliantie heeft als missie het profiel van de Middeleeuwen in het Rijk van Nijmegen te versterken, de periode na de instorting van het Romeinse rijk tot aan de renaissance, ruwweg van 500 tot 1500. In dit millennium is het stadshart met gezichtsbepalende straten en gebouwen ontstaan, zoals de Stevenskerk en de Valkhofburcht. Door de komst van Karolingische en Ottoonse keizers (en een keizerin), de positie van Nijmegen in het Heilige Roomse Rijk, de status als Rijksstad en Hanzestad, en de Europese dimensie van figuren als Willem van Gulik, de hertog van Gelre, heeft Nijmegen een unieke historie met internationale uitstraling. De terugkeer van de Gebroeders van Limburg zorgt voor een totale herwaardering van de stad in deze periode. Daarnaast zorgen o.a. ook de ontwikkeling van de Donjon, de Hessenberg en het Weeshuis, de Stratemakerstoren, de reconstructie van de omwalling en onderkelderingen voor een groeiende dynamiek. Dit biedt volop kansen voor visualisatie en reconstructie, ideaal voor stadspromotie.

Belangrijkste aandachtspunten voor activiteiten:

- Gebroeders van Limburg Festival
- Nijmegen Keizerstad: zichtbaar maken cultuurhistorisch invloed van keizerin Theophanou, Frederik Barbarossa, Karel de Grote en Karel V
- Zichtbaar maken van middeleeuws Nijmegen: Donjon, ommuring en middeleeuwse poorten, onderkeldering, Weeshuis Hessenberg
- Nijmegen Hanzestad (Europees project voor toerisme)
- Kenniscentrum voor laatmiddeleeuwse cultuur.

3.4 Nijmeegs industrieel erfgoed

De CPRN werkgroep Nijmeegs industrieel erfgoed stelt zich ten doel om in het kader van de algemene doelstelling van het Cultuurhistorisch Platform aandacht te besteden aan het thema industrieel erfgoed in de periode 1875 tot omstreeks 1950 in Nijmegen en directe omgeving. Deze periode na de industriële revolutie heeft een grote stempel gedrukt op de

opbouw en de beleving van de stad, zoals deze nu nog is waar te nemen. Gericht op een breed publiek probeert de werkgroep diverse activiteiten te organiseren om de geschiedenis van de stad en haar directe omgeving op een andere wijze kenbaar te maken. Het publiek zal worden gewezen op voornoemde periode, waarvan de ontwikkelingen en restanten blijvend in beeld worden gebracht. Daarbij zal de aandacht niet uitsluitend worden gericht op het industriële erfgoed, maar ook op thema's die daar nauw mee samenhangen, zoals demografische, politieke, sociale en wetenschappelijke ontwikkelingen. Al deze factoren hebben samen gezorgd voor de ontwikkeling van de stad Nijmegen en omgeving in de twintigste eeuw. Na de aanname van de nieuwe Vestingwet in 1874 werd Nijmegen het decor van grote veranderingen, zoals de aansluiting op het nationale spoorwegnet, toename van de woningbouw, explosieve groei van de bevolking en de vestiging van industrie. Deze bijzondere geschiedenis verdient permanente aandacht en een permant plek in de stad Nijmegen. Een plek die voor brede groepen toegankelijk is en waarbij het industriële erfgoed de aandacht krijgt die het verdient.

3.5 Cultuurhistorische begeleiding grote stedelijke herontwikkelingen

CPRN wil bevorderen dat bij de twee grote stedelijke herontwikkelingen blijvend en voldoende aandacht wordt geschonken voor de inpassing en uitwerking van cultuurhistorische aspecten en elementen. Om de gemeente te stimuleren in het realiseren hiervan, willen we vanuit onze leden voor elk van deze gebieden een werkgroep samenstellen, die ook externe deskundigen kan inschakelen. De gemeente vragen we om deze werkgroepen een zodanig goede positie in het planvormingsproces te geven, dat zij een wezenlijke bijdrage aan de planvorming en de uitwerking daarvan kunnen leveren. Daarbij zal de inhoudelijke deskundigheid van de werkgroepen centraal staan, alsmede de bijdrage aan de publieke meningsvorming over de cultuurhistorische aanpak in deze twee gebieden.

3.5.1 Koers West

- CPRN zal een gemengde werkgroep samenstellen die de herontwikkelingsplannen van Koers West vanaf de onderzoeksfase tot en met de realisatie zal volgen en becommentariëren.
- CPRN vraagt de gemeente om er zorg voor te dragen dat de diverse partijen die bij deze ontwikkelingen zijn betrokken, verplicht worden om aan deze werkgroep tijdig en voldoende informatie te bieden voor de voorbereiding en opstelling van dit commentaar. Tevens vragen wij aan de gemeente om een goede inpassing in procedures.
- De werkgroep zal bijdragen leveren aan de meningsvorming rond de cultuurhistorische uitwerking van Koers West door middel van publieksdebat, lezingen, commentaren et cetera.

3.5.2 Nijmegen-Noord

- Een door de CPRN ingestelde gemengde werkgroep zal de ontwikkelingsplannen van Nijmegen-Noord uitgaande van het Voorkeursmodel Waalsprong 2003 en het besluit dijkteruglegging Lent tot en met de realisatie volgen en becommentariëren.
- CPRN vraagt de gemeente om er zorg voor te dragen dat de diverse partijen die bij deze ontwikkelingen zijn betrokken, verplicht worden om aan deze werkgroep tijdig en voldoende informatie te bieden voor de voorbereiding en opstelling van dit commentaar. Tevens vraagt CPRN aan de gemeente om een goede inpassing in procedures.

- De werkgroep zal bijdragen leveren aan de meningsvorming rond de cultuurhistorische uitwerking van de ontwikkelingsplannen door middel van publieksdebat, lezingen, commentaren et cetera.

4 Middelen en procedures

Het beleidsplan van het CPRN is een gezamenlijke uitspraak van de aangesloten leden, en daarmee van nagenoeg het gehele cultuurhistorische veld in de stad over de belangrijkste prioriteiten binnen dat veld. Niet alleen als prioriteit voor de inzet van het CPRN zelf, maar ook als pleidooi bij de gemeente om deze prioriteiten over te nemen. Het is onze overtuiging dat een consequente aandacht voor de cultuurhistorie van onze stad en zijn regio een groot goed is. De consequente aandacht voor de cultuurhistorie en de vertaling daarvan naar het stadsbeeld en de doorwerking daarvan naar het publiek heeft een duidelijke meerwaarde. Nijmegen profileert daarmee blijvend zijn positie als oudste stad van Nederland. Niet alleen de identiteit van Nijmegen wordt daarmee versterkt, maar ook de binding tussen inwoners en stad, en de samenhang tussen de inwoners onderling. Daarnaast moet de economische waarde van een sterk en actief ingevuld cultuurhistorisch profiel als oudste stad van Nederland niet worden onderschat. Het vergroot de aantrekkelijkheid van Nijmegen als werk-, winkel-, recreatie- en woonomgeving. Daarmee draagt het cultuurhistorisch profiel zeker bij aan de randvoorwaarden voor welvaart en duurzame groei.

Middels de vele publieksgerichte activiteiten en projecten zoals in dit beleidsplan beschreven willen de afzonderlijke leden, maar ook het platform als geheel, daar vorm aan geven. Van ons stadsbestuur vragen we om hiervoor in de inzet van middelen voldoende ruimte te maken. Het CPRN stelt zich hierbij nadrukkelijk op als pleitbezorger van de plannen van de aangesloten leden zoals die in het beleidsplan zijn samengevat. Het platform pleit met klem voor een brede support door de gemeente voor deze plannen, maar wil op geen enkele interveniëren met de bestuurlijke verantwoordelijkheid van de gemeenteraad of het college van B&W. Het is aan die organen om ons pleidooi al dan niet te honoreren of daaruit sommige onderdelen wel en andere niet te kiezen. Om dit mogelijk te maken bepleiten we dat de gemeente Nijmegen structureel financiële ruimte gaat reserveren voor de cultuurhistorische profilering. We zien hierin een drietal lijnen.

Allereerst willen wij voorstellen om niet alleen voor cultuurhistorische activiteiten maar ook voor cultuurhistorische investeringen structureel ruime aanvullende budgetten op de gemeentelijke begroting vrij te maken. De ambitie van onze leden is om de cultuurhistorie niet alleen als een wetenschappelijk resultaat in archieven of boeken te kunnen vastleggen, maar om die resultaten in activiteiten te vertalen en naar het publiek te brengen, en daarbij ook waar mogelijk het publiek zelf actief te betrekken. Onze ambitie is om de cultuurhistorische elementen in het stadsbeeld te versterken en een betere uitstraling te geven. De ideeën die daarover bij de leden leven zijn talloos. Dit beleidsplan met alle bijlagen geeft daarvan een zeer ruim beeld. Vele bij het CPRN aangesloten organisaties zijn vrijwilligersorganisaties die onvoldoende middelen hebben om hun ideeën om te zetten in de gewenste publieksgerichte vorm. Andere, gesubsidieerde organisaties zijn voor specifieke initiatieven op extra subsidie aangewezen. Concreet stellen we daarom voor:

- ▶ Opname in de gemeentelijke begroting van een budget **cultuurhistorische activiteiten, (met een indicatieve omvang van 0.25 miljoen euro per jaar)**, ten behoeve van festivals, debatten, tentoonstellingen etc.
- ▶ Opname in de gemeentelijke begroting van een indicatief **jaarlijks budget (van 1 miljoen euro) voor cultuurhistorische investeringen**, bijvoorbeeld voor reconstructies, ontsluiting, artistieke herschepping of andere vormen van visualisatie.
- ▶ Een jaarlijks herhaalde **open planprocedure door de gemeente voor de inzet van beide budgetten**, waardoor er een herkenbare publiek/politieke discussie over de te stellen prioriteiten en te maken keuzes voor de inzet van deze middelen kan ontstaan.

Ter toelichting moge het volgende dienen:

Ad 1. Uitgaande van de vele initiatieven, zoals in dit beleidsplan beschreven, die onze leden zouden willen ondernemen denken wij dat een jaarlijks budget in de orde van 0.25 miljoen euro ruimte zal bieden voor een breed ingevuld activiteitenpalet.

Ad 2. De inschatting van een jaarlijkse investering in enigerlei vorm van visualisatie is veel moeilijker te maken. Voor een deel is dit autonoom op te starten, zeker als het gaat om reconstructies of visualisatie van bekende elementen, voor een deel ontstaat de vraag iedere keer opnieuw als onderdeel van bijvoorbeeld ruimtelijke herontwikkelingen, bouwplannen et cetera. Veelal gaat het daarbij dan om bouwkundige of civieltechnische werken met hoge kosten. Als daarvoor niet structureel een bedrag is gereserveerd in de gemeentelijke begroting zal iedere keer opnieuw en ad hoc een prioriteitsdiscussie moeten worden gevoerd. Door hiervoor structureel een fors budget te realiseren is het mogelijk over een periode van een aantal jaren een veel sterker en rijkere invulling van de cultuurhistorie in de openbare ruimte tot stand te brengen. Wij schatten in dat een bedrag van 1 miljoen euro op jaarbasis hiervoor een goede aanzet kan geven. Dit is het helderste als autonoom budget, maar het is ook mogelijk om dit te koppelen aan bouwprojecten of civieltechnische werkzaamheden en daarbij een percentage van de kosten van die projecten voor cultuurhistorische visualisatie te reserveren.

Ad 3. Ter vermijding van misverstanden zij hier herhaald dat het geenszins de bedoeling is dat het CPRN een rol zou willen spelen in de beoordeling of prioritering van de onder de ad 1 en 2 beschreven gemeentelijke budgetten. Dat moet hoe dan ook de politiek/bestuurlijke verantwoordelijkheid van de gemeente blijven. Zoals het ook de verantwoordelijkheid van de leden van het CPRN of andere initiatiefnemers blijft om de eigen ideeën in concrete plannen om te zetten, die bij de gemeente in te dienen en te bepleiten. Het CPRN stelt zich in deze op als een platform dat de creatieve interactie tussen de leden bevordert en bij de gemeente optreedt voor hun gezamenlijke belang.

Nijmegen, een verleden met toekomst

Doel

De vereniging is officieel opgericht op 14 januari 2005, na in 2003 te zijn begonnen met de eerste bijeenkomsten. Zij heeft tot doel in Nijmegen en omgeving te bevorderen:

- het cultuurhistorisch besef
- de zorg voor het cultuurhistorisch erfgoed
- het cultuurhistorisch profiel
- het verhogen van kennis over, inzicht in, respect voor en beleving van trots bij de cultuurhistorie van Nijmegen en omgeving.

Zij wil waar nodig een spreekbuis zijn naar de gemeente.

Zij tracht dit te bereiken door:

- Gezamenlijk overleg: het bieden van een platform voor alle instellingen en personen die zich bezighouden met de cultuurhistorie van Nijmegen en omgeving.
- Gezamenlijke activiteiten: het initiëren, organiseren en/of ondersteunen van projecten over de cultuurhistorie van Nijmegen door middel van presentatie, informatie, educatie en sensatie. Dit in gezamenlijkheid van alle leden of wisselende coalities.
- Gezamenlijk aanspreekpunt: voor het contact, waar het gemeenschappelijke belangen betreft, met gemeente en andere instellingen, zonder voorbij te gaan aan de zelfstandigheid van de deelnemende leden.
- Gezamenlijk trefpunt, heeft geen urgentie, maar onderzoek is gewenst, naar gelang de groei en ontwikkeling van het platform.

BESTUUR:

P.J.M. Timmermans, voorzitter

A.P. Stufkens, secretaris

S.H. Brinkhoff, penningmeester

E.F.M. Boshouwers

P.R. van der Heijden

Secretariaat

Postbus 606

6500 AP Nijmegen, 024-3888774

info@cprn.nl

www.cultuurhistorienijmegen.nl

Stichtingen

1	ARCHITECTUUR CENTRUM NIJMEGEN		
	Susan van Leeuwen	Ridderstraat 27	6511 TM Nijmegen
	info@architectuurcentrumnijmegen.nl	06-51044633	024-3244382
2	MUSEUMPARK ORIENTALIS		
	Pieter-Matthijs Gijbers	Profetenlaan 2	6564 BL H. Landstichting
	directie@museumparkorientalis.nl	06-20401525	024-3823110
3	CHARIOVALDA		
	Melchior de Grood	Hazenkampseweg 6	6531 NJ Nijmegen
	grd@obcnet.nl info@chariovalda		024-3560428
4	EUROPESE STICHTING JORIS IVENS		
	André Stufkens	Arsenaalpoort 12	6511 PN Nijmegen
	a.stufkens@ivens.nl		024-3888774
5	STICHTING GEBROEDERS VAN LIMBURG		
	André Stufkens	Zellersacker 2057	6546 HT Nijmegen
	a.stufkens@chello.nl		024-3773343
	Clemens Verhoeven	Ruisdaelstraat 30	6521 LE Nijmegen
	cmsverhoeven@hotmail.com		024-3221559
6	GILDE NIJMEGEN		
	Frans van Berkel	Kometenstraat 2	6543 XH Nijmegen
	e.berkel@planet.nl	06-51051893	024-3773469
7	HERSTEL QUACKMONUMENT		
	Ben van Hees	Graafseweg 78	6512 CG Nijmegen
	h.van.hees3@kpnplanet.nl	06-25003403	024-3235170
8	HISTORISCH HUIS- EN VELDNAMENONDERZOEK		
	Hans Giesbertz	Hertstraat 13	6531 KL Nijmegen
	hans.giesbertz@chello.nl		024-3560329
9	MUSEUM DE STRATEMAKERSTOREN		
	Cees Alewijnse		
	Cees.alewijnse@wxs.nl		
	Gerard Alofs	Waalkade 83/84	6511 XR Nijmegen
	de.stratemakerstoren.@12move.nl		024-3238670
10	MUSEUM HET VALKHOF		
	Marijke Brouwer	Postbus 1474	6501BL Nijmegen
	m.brouwer@museumhetvalkhof.nl	06-24127598	024-3608805
11	NIJMEGEN BLIJFT IN BEELD		
	Ben van Hees	Graafseweg 78	6512 CG Nijmegen
	h.van.hees3@kpnplanet.nl	06-25003403	024-3235170
	Marcel Claassen	Muntweg 5	6532 TE Nijmegen
	marcel.claassen@nl.fortis.com	(ook KNBLO-NL)	024-3551173
12	NOVIOMAGUS.NL		
	Henk Kersten	Jacob Canisstraat 55	6521 HJ Nijmegen

- info@noviomagus.nl 024-3790881
- 13 ORANJESTICHTING**
 Jos Hekking Bredestraat 136 6543 ZX Nijmegen
 A. van Leur (pennm) Johanneshof 12 6545 BA Nijmegen
 j.hekking7@chello.nl 024-3771343
- 14 PARK 44**
 Jac. Splinter Vonckstraat 28 6521 BL Nijmegen
 jacsplinter@jacsplinter.nl 024-3231581
- 15 REGIO VVV RIJK VAN NIJMEGEN**
 Postbus 175 6500 AD Nijmegen
 06-53357039 024-3297878
- 16 VLAAMS CULTUREEL KWARTIER**
 André Dumont Groenestraat 114 6525 JL Nijmegen
 agdum@cs.com 024-3565019
- Verenigingen en personen*
- 17 LENTSE HISTORISCHE KRING**
 M. Schenkels N. Engelschmanln 92 6532 CS Nijmegen
 024-3553572
- 18 MARITHAIME, HISTORISCHE VERENIGING VOOR ELST EN LENT**
 Drs R.J.M. Hartman Griend 54 6662 XX Elst
 RJMHartman@hetnet.nl 06-15002393 0481-372345
- 19 NUMAGA**
 Jan de Vet Bosweg 10 6573 EA Beek
 jjvm.deviet@inter.nl.net 024-6841983
 Stan Brinkhoff Mortel 10 6585 XG Mook
 s.brinkhoff@chello.nl 024-6961255
- 20 VALKHOF VERENIGING**
 Fer Boshouwers Groenewoudseweg 49 6524 TP Nijmegen
 Fer.boshouwers@12move.nl 024-3232587
- 21 VRIENDEN VAN DE VEREENIGING**
 Ria Koning
 me.koning@hccnet.nl
- 22 VRIENDEN VAN MUSEUM HET VALKHOF**
 A.P.M. Aelberts Postbus 1474 6501 BL Nijmegen
 vrienden@museumhetvalkhof.nl 024-3608805
- 23 IN PARADISUM**
 Jeroen van Zuylen Broerdijk 43 6523 GN Nijmegen
 zuylen@planet.nl 024-3656410
 of: Marianne Straten 024-3237806 / Peter van Schaijk 024-3230858 / Bart Jansen
- 24 STICHTING LENT 800**
 Frans Mikx Oosterhoutsedijk 74 6663KV LENT
 lent800@hotmail.com 024-3244531
- 25 STICHTING ROMEINENFESTIVAL**
 Paul van der Heijden Javastraat 77 6524 LX Nijmegen
 info@ulpia.nl 024-3502404

26 NEDERLANDSE GENEALOGISCHE VERENIGING

Dhr. Portman

Instellingen

27 REGIONAAL ARCHIEF NIJMEGEN

Claartje van Well	Postbus 9105	6500 HG Nijmegen
c.van.well@nijmegen.nl	06-52548181	024-3292278

Adviseurs van het platform & partners in projecten

28 GEMEENTE NIJMEGEN, AFDELING STADSONTWIKKELING

Ben Verfürden	postbus 9105	6500 HG Nijmegen
B.verfurden@nijmegen.nl		024-3299425

BUREAU ARCHITECTUUR EN MONUMENTEN

Kien van Hövel		
k.van.hovell@nijmegen.nl		
Maerle Snabel		
m.snabel@nijmegen.nl		024-3299709
Mieke Smit		
m.smit@nijmegen.nl		

Bestuur

Voorzitter

Piet Timmermans	Prof. Rogierstraat 5	6524 NL Nijmegen
p.timmermans@co.ru.nl		024-3226322

Secretaris

André Stufkens	Zellersacker 2057	6546 HT Nijmegen
a.stufkens@chello.nl / a.stufkens@ivens.nl		024-3773343

Penningmeester

Stan Brinkhoff	Mortel 10	6585 XG Mook
s.brinkhoff@chello.nl		024-6961255

Lid

Fer Boshouwers	Groenewoudseweg 49	6524 TP Nijmegen
fer.boshouwers@12move.nl		024-3232587

Lid

Paul van der Heijden	Javastraat 77	6524 LX Nijmegen
info@ulpia.nl		024-3502404

CPRN WERKGROEP ROMEINEN

Nijmegen: met voorsprong de oudste

1 Omschrijving

Nijmegen heeft iets unieks waar geen enkele andere stad in Nederland aan kan tippen. In de Romeinse tijd was Nijmegen veruit de belangrijkste plek van ons land, zowel militair als civiel. Hier lag zowel de eerste stedelijke nederzetting van ons land (*Oppidum Batavorum*, gesticht rond 10 v.Chr.) als de eerste nederzetting met stadsrechten (*Ulpia Noviomagus*, stadsrechten rond 100). Overigens: de enige andere Nederlandse plaats die ook stadsrechten verwierf in de Romeinse tijd is Forum Hadriani (Voorburg). Wat Nijmegen verder uniek maakt, is dat de stad sinds de Romeinse tijd een continue bewoning en ontwikkeling kent: tweeduizend jaar stedelijk samenleven en economische dynamiek. Dit historische gegeven biedt ongekende mogelijkheden voor toerisme en city-marketing. Recente opgravingen bevestigen steeds weer de buitengewone status van Nijmegen in de Romeinse tijd. Daarmee schaaft de stad zich in een indrukwekkende lijst van namen als Xanten, Keulen, Tongeren, Trier, Bonn, Neuss en Mainz.

Ook de directe omgeving van Nijmegen is gevormd door de geschiedenis. Stad en ommelanden vormden een regio waar veel culturen samenleefden en integreerden: mediterrane Romeinen, Kelten, Bataven, Germanen en later ook Franken. In die zin vormt de Romeinse periode ook de eerste gedocumenteerde multiculturele samenleving van ons land.

De unieke positie van Nijmegen in de Romeinse tijd geeft de stad en de regio een bijzondere opdracht, namelijk het zichtbaar en beleefbaar maken van het Romeinse erfgoed. Het grote probleem van Nijmegen is echter dat er niet of nauwelijks bovengrondse resten aanwezig zijn uit de Romeinse periode. Dat gegeven stelt hoge eisen aan visualisering. Je zou dat kunnen doen door letterlijke reconstructies te maken, maar ook door een vernieuwende manier van omgaan met sites en vondsten. In het Rijk van Nijmegen zijn verschillende initiatieven gaande op dit terrein:

- Er zijn de laatste jaren verschillende cultuurhistorische routes uitgebracht, zoals de wandelroutes *Via Oost* en *Via Centrum* in Nijmegen, een wandelroute van Nijmegen naar Xanten en enkele fietsroutes in het Knooppunt Arnhem-Nijmegen (zie www.historischeroutes.nl).
- De gemeente Nijmegen heeft zich met enkele andere gemeentes en provincies verbonden in de Limes Alliantie. Samen met deze overheden wil de gemeente zich sterk maken voor visualisatie van de limes. Uitvoerend orgaan is Projectbureau De LIMES.
- Stichting Chariovalda pleit voor een archeologisch themapark, ergens in de regio Nijmegen-Arnhem.
- Stichting Romeinenfestival pleit voor een tweejaarlijks Romeinenfestival in Nijmegen, als follow-up van het Romeinenweekend in 2005.

De CPRN werkgroep Romeinen heeft dit laatste idee geadopteerd als kernactiviteit. Een tweejaarlijks Romeinenfestival heeft niet alleen positieve effecten vanuit toeristisch oogpunt, maar ook vanuit een groter cultuurhistorisch besef: zo kan bij het publiek een breder

draagvlak voor behoud en visualisatie van het erfgoed groeien en daardoor ook de wens vondsten 'in het zicht' te houden. Een wederkerend, tweejaarlijks Romeinenfestival heeft intern als voordeel dat andere partijen, met name de leden van het CPRN, activiteiten kunnen ontwikkelen die aan het festival gekoppeld kunnen worden. Dit soort synergie en verbreding is precies wat de werkgroep voorstaat. Dat geldt tevens voor de afstemming met het beleid van de gemeente Nijmegen en regio.

De volledige projectomschrijving is te vinden op www.romeinenfestival.nl.

2 Doelstelling

Doelstelling van de werkgroep is met name het ondersteunen van de Stichting Romeinenfestival in haar streven een breed publiek kennis te laten maken met het leven in de Romeinse tijd door het organiseren van een tweejaarlijks Romeinenfestival. De leden ontwikkelen activiteiten die elkaar versterken. Zo zijn er voorstellen om aan te sluiten op het festival middels lezingen, tentoonstellingen en het uitbrengen van diverse specials waarin de Romeinen centraal staan. Als we doorgaan op deze ingeslagen weg, kan op termijn een keur aan activiteiten ontstaan die de doelstelling in meest ruime zin onderstreept.

De leden van de werkgroep zijn:

Melchior de Grood	(Chariovalda, Romeinenfestival)
Pieter-Matthijs Gijsbers	(directeur Museumpark Orientalis)
Ria Koning	(Vrienden van De Vereeniging)
Marijke Brouwer	(directeur Museum Het Valkhof)
Mieke Smit	(adviseur, stadsarcheoloog gemeente Nijmegen)
Paul van der Heijden	(Romeinenfestival)

3 Actiepunten

De werkgroep organiseert zelf geen projecten, dat doen de organisaties waartoe de leden behoren, met name de Stichting Romeinenfestival. Nadruk ligt op samenwerking vanuit de eigen mogelijkheden en competenties.

De werkgroep heeft de volgende hoofd- en nevenactiviteiten op het oog:

- het organiseren van een Romeinenfestival om de twee jaar, te beginnen in 2008
- thema-exposities in Museum Het Valkhof en Museumpark Orientalis
- lezingen
- specials over Romeinen in Nijmeegs Katern (Numaga), Gelders Erfgoed en andere periodieken
- samenwerking met het landelijk Projectbureau De LIMES
- film- en lezingenreeks rond klassieke films in samenwerking met filmhuis LUX
- symposia in samenwerking met Radboud Universiteit.

Voorts zien de leden van de werkgroep Romeinen een rol weggelegd in de discussie over de visualisatie van het Romeins erfgoed. De werkgroep en de respectievelijke leden kunnen de nodige input leveren in het maatschappelijke debat; bovendien gaat het om directe belangenbehartiging van de leden. De werkgroep pleit ervoor om de Romeinse cultuurhistorie te verankeren in de gemeentelijke beleidsvelden economie, citymarketing en toerisme.

CPRN WERKGROEP MIDDELEEUWSE ALLIANTIE

1 Missie

De CPRN-werkgroep Middeleeuwse Alliantie heeft als missie het profiel van de Middeleeuwen in het Rijk van Nijmegen proberen te versterken, de periode na de instorting van het Romeinse rijk tot aan de renaissance, ruwweg van 500 tot 1500.

In dit millennium is het stadshart met gezichtsbepalende straten en gebouwen ontstaan, zoals de Stevenskerk en de Valkhofburcht. Door de komst van Karolingische en Ottoonse keizers (en een keizerin), de positie van Nijmegen in het Heilige Roomse Rijk, de status als Rijksstad en Hanzestad, en de Europese dimensie van figuren als Willem van Gulik, de hertog van Gelre, heeft Nijmegen een unieke historie met internationale uitstraling. De terugkeer van de Gebroeders van Limburg zorgt voor een totale herwaardering van de stad in deze periode. Daarnaast zorgen o.a. ook de ontwikkeling van de Donjon, de Hessenberg en het Weeshuis, de Stratemakerstoren, de reconstructie van de omwalling en onderkelderingen voor een groeiende dynamiek. Middeleeuws Nijmegen teerde vroeger op iconen als Karel de Grote en Mariken van Nieumeghen, maar beschikt over een groeiend arsenaal aan rijke schatten. Dit biedt volop kansen voor visualisatie en reconstructie, ideaal voor stadspromotie.

Het doel kan bereikt worden door samenwerking en gebruik te maken van elkaars deskundigheid en creativiteit. Voorbeeld is de samenwerking tussen Stichting Nijmeegse Torendag en de Stichting Gebroeders van Limburg voor het organiseren van het Gebroeders van Limburgfestival, de gerealiseerde samenwerking tussen de Valkhofvereniging en Museum Het Valkhof voor de realisatie van een illustratief boek over het Valkhof, of de samenwerking voor de realisering van de Donjon.

2 Deelnemers

Govert Boomsma	(Regionaal Archief Nijmegen)
Fer Boshouwers	(Valkhofvereniging)
Hans Giesbertz	(St. Historisch Huis-en Veldonderzoek)
Maerle Snabel	(Stadsontwikkeling, Bureau Architectuur en Monumenten)
André Stufkens	(St. Gebroeders van Limburg)

De werkgroep Middeleeuwse Alliantie organiseert niet zelf activiteiten, maar bespreekt met elkaar mogelijkheden en kansen. Leden participeren individueel of in wisselende coalities in projecten. Onderstaande projecten variëren van zeer concreet en in fases van uitvoering tot gedachtespinsels met toekomstmuziek.

3 Projecten

3.1 *Gebroeders van Limburg Festival*

Levende Geschiedenis is aantrekkelijk voor grote groepen mensen. Doel is de middeleeuwse wereld van de Gebroeders van Limburg levend te maken, hun miniaturen in kledingstukken en ensembles na te bootsen, waarbij als uitgangspunten gelden: authenticiteit, duurzaamheid en gedragen door de Nijmeegse bevolking. Het festival is katalysator voor allerlei activiteiten, zoals in 2007 een expositie Valk en Hof in de Stratemakerstoren en het Natuurmuseum (met publicatie). Door jaarlijks aan te sluiten bij actuele thema's (bijvoorbeeld in 2009 Catharina van Kleef) kunnen wisselend diverse middeleeuwse thema's aan bod komen. Het festival kan in potentie uitgroeien tot een evenement van nationale allure met zo'n 50.000 tot 100.000 bezoekers.

Doel is tevens het werk van de Gebroeders permanent zichtbaar te maken, o.a in Museum Het Valkhof, het stadhuis en op diverse locaties in de stad. De historische kledingstukken en reconstructies kunnen uitstekend ingezet worden voor incidentele en permanente exposities op alle mogelijke locaties, ook internationaal. Wanneer de kunst van de Gebroeders de komende jaren wordt geëxposeerd in New York (Metropolitan Museum, The Cloisters), in Los Angeles (Paul J. Getty Museum) en in Parijs (Bibliothèque nationale) ligt het voor de hand dat Nijmegen zich daar presenteert. Zie verder bijlage met begroting 2007 en meerjarenplanning.

Deelnemers: Stichting Gebroeders van Limburg, Werkgroep Gebroeders van Limburgfestival, Stichting Nijmeegse Torendag, Stichting de Stratemakerstoren, Stichting Woud der Verwachting, Stichting i.o. de Nijmeegse Cotardie, Langenort, de Speellieden van Gelre, Stichting Stevenskerk, de Stevenskring, Het Gilde, Museum Het Valkhof, 't Scapreel, Die Landen van Herwaerts Over, Madlot, Slag en de Stoot, Triomphe et Enchantement, Het Stratemakerskoor, Historisch Openluchtmuseum Eindhoven en buitenlandse re-enactmentgroepen.

3.2 Nijmegen Keizerstad

Dit is al een oud en bekend thema, alleen nooit goed uitgewerkt. Clemens Verhoeven en Paul van der Heijden werken aan een boek over dit onderwerp. Bijna alle keizers van enige importantie, van Traianus, Constantijn de Grote, Karel de Grote, Lodewijk de Vrome, Otto de Grote, Frederik Barbarossa, Karel V tot Napoleon en de laatste Duitse keizer Wilhelm II hebben Nijmegen bezocht. Het zou een mooi thema zijn voor een indrukwekkende expositie. Het overschrijdt duidelijk de middeleeuwse kaders.

3.2.1 Theophanou

Binnen dit keizerverhaal neemt keizerin Theophanou, de machtigste vrouw in Europa ooit, een bijzonder plaats in. De MDR (MittelDeutscheRundfunk) heeft in 2004 een docudrama over haar gemaakt. In 1991 is er een poging gewaagd een grootse manifestatie aan haar te wijden n.a.v. de herdenking van haar dood in 991 in Nijmegen (door vergiftiging).

Er zijn veel objecten in Duitse musea die een expositie rechtvaardigen. Nu er steeds meer vrouwen leiding geven aan landen (Duitsland, Chili, Liberia) is Theophanou een actueel en aantrekkelijk thema. Samenwerking met Keulen en andere Duitse plaatsen ligt voor de hand.

3.2.2 Frederik Barbarossa

Deze keizer heeft dimensies die een Europese aanpak mogelijk en wenselijk maken. Het kan Nijmegen als meest Europese stad van het land op de kaart zetten.

3.3 *Zichtbaar maken van de middeleeuwse stad*

Op het gebied van visualisatie van middeleeuws Nijmegen liggen er veel kansen. Zo bestaat de wens om een systeem te ontwikkelen om online, virtueel en driedimensionaal door middeleeuws Nijmegen te kunnen lopen. De Feltmankaart (1669) zou bijvoorbeeld in 3-D kunnen worden omgezet. Clemens Verhoeven en het KDC bekijken de mogelijkheid voor het vervaardigen van een maquette van Nijmegen rond 1400. Grotere projecten zijn:

3.3.1 *Donjon*

De herbouw van de Donjon is uiting van de herleeftde belangstelling voor het middeleeuwse verleden, maar zal op haar beurt zelf weer mogelijkheden openen voor nieuwe activiteiten.

3.3.2 *Middeleeuwse omwalling*

Het zichtbaar maken van de middeleeuws omwalling kan op diverse locaties en kan vervat worden in verschillende projecten:

- Pannenkoekenhuis
- Stadspoortenproject (gebruik makend van foto's Korfmacher en Ivens)
- Vestingwerkenproject (naar analogie van Bourtange)
- Gedeputeerdenpoort (informatiepaneel over stenen/beeldhouwwerken van gesloopte stadspoorten)
- Zichtbaar maken van omwalling en poorten in plaveisel en muren (Wiemelpoort bij Bakker Bart, Hertogpoort)

3.3.3 *Middeleeuwse kelders*

Door Bureau Architectuur en Monumenten is bouwhistorisch onderzoek verricht naar middeleeuwse panden. De Werkgroep Gebroeders van Limburgfestival heeft het initiatief opgepakt om dit onderzoek voort te zetten met een inventarisatie van nog bestaande kelders uit de periode 13e-16e eeuw.

3.3.4 *Middeleeuwse objecten*

Reconstructies van Middeleeuwse objecten zijn een goede manier om wetenschappelijk onderzoek toe te passen en te genereren. Door de opzet van een middeleeuws kenniscentrum kan kennis worden verzameld en gedeeld. Om de toekomstige bouwactiviteiten wetenschappelijk te ondersteunen is de instelling van een leerstoel bouwhistorische technieken aan de Radboud Universiteit zinvol.

3.4 *Middeleeuwse Alliantie van Gelre*

De internationale reputatie van de kunst van de Gebroeders van Limburg is niet alleen aantrekkelijk voor Nijmegen om te exploreren, maar ook voor het cultuurgebied van het hertogdom Gelre. Overheden, cultuurhistorische verenigingen en bedrijven worden uitgenodigd om samen te werken in een alliantie.

Deelnemers zijn: gemeente Nijmegen, provincie Gelderland, stichting Gelders Erfgoed, St. Gebroeders van Limburg, Het Woud der Verwachting, Vereniging Gelre, Gelders Genootschap, Regionaal Archief Gelderland e.a. Inmiddels heeft de Stichting Gebroeders van Limburg geldelijke ondersteuning ontvangen om deze Middeleeuwse Alliantie van Gelre op te zetten.

3.5 Fiches van Friedrich Gorissen

Het onderzoek van de vroegere Kleefse stadsarchivaris Gorissen naar middeleeuws Nijmegen leverde een onvoorstelbare schat aan informatie op. Hans Giesbertz is met vrijwilligers druk bezig met inventarisatie van de fiches.

3.6 Traditie van de peperhandschoen laten herleven

De traditie van de peperhandschoen stamt uit de Middeleeuwen (voor het eerst gedocumenteerd in 1414) en duurt voort tot in de 18e eeuw. Als dank voor tolvrijheid in het Maasgebied lieten de Nijmegenaren jaarlijks door de stadsbode twee met peper gevulde (valkeniers)handschoenen naar Luik brengen. Herleven van deze traditie kan de relatie met Luik ten goed komen.

3.7 Nijmegen Hanzestad

De Hanze is een Noord-Europees fenomeen uit de Middeleeuwen die mede bijgedragen heeft aan de welvaart van middeleeuws Nijmegen. Tegenwoordig maken heel wat steden sier met hun status van Hanzestad en proberen dit ook toeristisch uit te baten. De Hanzesteden aan de IJssel hebben een Hanzeverbond waarmee allerlei promotieactiviteiten worden opgezet. In Hattem is een Hanzeschip gereconstrueerd.

Tot op heden heeft Nijmegen nog weinig gedaan met haar Hanzestatus, die ook Europese mogelijkheden biedt. Voor de ontwikkeling van de Waalkade, het haventje aan de kade of de Stratemakerstoren kan dit aantrekkelijk zijn.

CPRN WERKGROEP INDUSTRIEEL ERFGOED VAN NIJMEGEN

1 Algemene doelstelling CPRN t.a.v. het Industrieel Erfgoed

Het CPRN stelt zich ten doel om meer aandacht te besteden aan het thema industrieel erfgoed in Nijmegen. Het platform is van mening dat deze periode te weinig belicht wordt in het kenbaar maken van de geschiedenis van Nijmegen, terwijl het wel een duidelijke stempel heeft gedrukt op de opbouw en de beleving van de stad. De commissie industrieel erfgoed zal om de aandacht te vergroten een opzet maken waarbij de verschillende leden van het platform zich zelfstandig kunnen aansluiten. Elk lid kan bekijken op welke wijze ze aandacht wil besteden aan het thema en welke activiteiten ze in dit kader wil ontwikkelen. Wanneer er verschillende activiteiten door verschillende partijen worden georganiseerd, zal dit de uitstraling van de afzonderlijke activiteiten versterken. Het project is gericht op een breed publiek: inwoners van Nijmegen en omgeving. Ook zal een aantal activiteiten speciaal worden gericht op jongeren. De verschillende partijen leren de stad en de geschiedenis van de stad en haar directe omgeving zo op een andere manier kennen.

2 Leden van de CPRN werkgroep Industrieel Erfgoed

Cees Alewijnse	(Museum De Stratemakerstoren)
Marcel Claassen	(Nijmegen Blijft in Beeld)
Henk Rullmann	(Regionaal Archief Nijmegen)
Susan van Leeuwen	(Architectuur Centrum Nijmegen)
Gerard Alofs	(Museum De Stratemakerstoren)
Piet Timmermans	(Voorzitter CPRN)
Koos van Lith	(Architectuur Centrum Nijmegen)

3 Taak en doelstelling

De belangrijkste taak van de CPRN werkgroep Industrieel Erfgoed is om een beleidsvoorstel te maken voor het bestuur van het CPRN. In dit beleidsvoorstel zal de periode 1875 – 1950 worden belicht. Nijmegen ontwikkelde zich in die periode tot woonstad, maar ook tot een stad waarin industrie tot bloei kwam. Er werden collectieve voorzieningen zoals ziekenhuizen en scholen in het leven geroepen. Binnen deze context is ons beleidsvoorstel tot stand gekomen.

De doelstelling van de werkgroep is om aan het publiek de ontwikkeling en de restanten van deze periode blijvend in beeld te brengen. Dat kan op vele manieren. Met de gerealiseerde doelstellingen hoopt de commissie een publieksstroom op gang te brengen met het industriële erfgoed van Nijmegen als onderwerp. De wijze waarop kan zéér divers zijn. Het publiek blijkt interesse te hebben in dit thema. Veel families hebben speciale banden met bepaalde fabrieken en takken van industrie. Dat het onderwerp leeft bij de Nijmeegse bevolking, blijkt onder andere uit de belangstelling voor de voorstellingen van Stichting Nijmegen Blijft in Beeld en de expositie *De Schoorsteen moest roken* in museum De

Stratemakerstoren. De werkgroep streeft er in eerste instantie niet naar om een permanente tentoonstelling of presentatie te realiseren, maar ziet mogelijkheden voor andere culturele instellingen, zoals bijvoorbeeld de musea in Nijmegen. Ondersteunende instanties kunnen hierin ook een rol vervullen.

4 De periode 1875-1950

Naast de bloeiperiode van de Romeinen en de late Middeleeuwen (1350-1450), heeft Nijmegen nog een derde bloeiperiode gekend. Dat is de periode nadat Nijmegen de stadswallen mocht afbreken. Na eeuwenlange opsluiting binnen haar stadsmuren kon de stad eindelijk uitbreiden. Deze expansie leidde tot fraaie woningbouw langs de nieuwe singels met daarachter nieuwe woonwijken waar ook industrie een plaats wist te veroveren.

De industrie van Nijmegen heeft zich op een andere wijze ontwikkeld dan elders in het land. De industriële revolutie was al volop gaande, maar de industriële groei in Nijmegen bleef achter. Toch kwamen veelal Duitse ondernemers naar Nijmegen en om hier succesvolle ondernemingen te starten. Juist deze afwijkende ontwikkeling is de moeite waard om te bestuderen en in kaart te brengen. De commissie ziet het als haar taak niet uitsluitend het industriële erfgoed expliciet te belichten, maar dit thema te belichten tegen de achtergrond van de andere facetten. Er zal daarom ook gekeken worden naar:

- demografische ontwikkeling
- politieke ontwikkeling
- sociale ontwikkeling
- wetenschappelijke ontwikkeling

Deze factoren hebben samen geleid tot de ontwikkeling van de stad Nijmegen en haar omgeving.

Karakteristiek van de periode

In 1874 wordt de Vestingwet aangenomen, waarmee de vestingstatus van Nijmegen wordt opgeheven. Onder leiding van een commissie van drie, bekend als het Driemanschap, begint Nijmegen met de ontmanteling van de vesting en de uitleg van de stad. Het Driemanschap heeft een stad voor ogen waar het mooi wonen was: licht, lucht en ruimte, vooral voor beter gesitueerden (veelal gepensioneerden) die men naar Nijmegen wil lokken. Dat vraagt ook om aansluiting op het nationale spoorwegnet naast de al bestaande spoorlijn naar Kleef. In de jaren 1880-1885 komt de verbinding met Arnhem (spoorbrug 1879!), Venlo en Den Bosch tot stand.

Vanaf 1878 neemt de woningbouw een enorme vlucht. Aan brede singels en ruime pleinen worden vooral herenhuizen en villa's gebouwd. De volkswoningbouw krijgt, op een uitzondering na, pas na 1900 een kans. De Woningwet en Gezondheidswet van 1901 vormen daarvoor het kader. De uitbreiding van de beschikbare ruimte en de ongebreidelde bouwwoede trekt veel mensen aan. De bevolking van Nijmegen maakt een explosieve groei door: van 25.000 inwoners in 1875 naar 50.000 in 1905 en 100.000 in 1945.

Ondanks voldoende ruimte voor grote industrieën, wordt Nijmegen geen echte industriestad. Het streven van de gemeentelijke overheid is gericht op een stad en omgeving met een verzorgende en op recreatie toegespitste functie ('*Ons binnenste buitenland*'). Van alle

nijverheid groeit de dienstensector het snelst. De vestiging van veel renteniers en de stichting van de Katholieke Universiteit (KUN) dragen sterk bij tot die groei.

Wanneer de economische wereldcrisis in de jaren dertig ook de welgestelden treft, stort de dienstensector in. De werkloosheid in Nijmegen behoort dan tot de hoogste in het land, omdat de lokale kleine en middelgrote industrie de werkloosheid onvoldoende kan opvangen. In het Interbellum komen wel infrastructurele werken tot stand: Het Maas-Waalkanaal (1927), de Goffert (werkverschaffingsproject, 1939) en de Waalbrug (1936). De aanleg van de brug die noord en zuid met elkaar verbindt en aansluit op de Nijmeegse singels, heeft grote gevolgen voor de benedenstad. Het economische leven verschuift naar de bovenstad en laat de Benedenstad verloederd achter. Die achteruitgang is aanleiding tot de oprichting van de Stichting Sanering Oude Stad, die in 1940 het Groene Balcon-plan lanceert. Door de oorlog verdwijnt het plan in de ijskast. Omdat het hart van de stad op 22 februari 1944 wordt gebombardeerd, gaat na de oorlog alle aandacht naar de wederopbouw van het (economisch) centrum. Tegelijk vergt de verdere uitbreiding van de stad veel energie. De in de loop der jaren grotendeels gesloopte Benedenstad krijgt pas in de jaren tachtig een nieuw aanzien.

De katholieken zijn eeuwenlang een tweederangs bevolkingsgroep geweest. Vanaf midden 19^e eeuw komt de emancipatie van dit volksdeel op gang. Het in 1848 opgerichte katholieke dagblad De Gelderlander speelt daarin een belangrijke rol. Het doel is om de katholieke medeburgers een plaats te geven die recht doet aan haar aandeel in de bevolking. Naarmate dat doel dichterbij komt, nemen de katholieken een steeds zelfbewuster en vermeteler houding aan. Na WO I culmineert dit in een zichzelf bejubelende toon die wrevel opwekt bij niet-katholieken. Die weerstand uit zich onder meer in het Raadsbesluit tot vestiging van een Katholieke Universiteit (16 katholieken stemmen vóór en alle 15 niet-katholieken stemmen tegen). Vanaf 1927 zien we in Nijmegen weliswaar op bestuurlijk niveau een Rooms-Rode coalitie, maar beide stromingen blijven - ook na WO II - scherp tegenover elkaar staan in een sterk verzuild Nijmegen.

Accenten

Bij dit onderwerp horen enkele accenten. Een voorbeeld hiervan is het ambacht. De kiem van alle bedrijvigheid ligt namelijk in kleine werkplaatsen. Industrie en ambacht zijn daarom onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Het ambacht was er eerst
De fabriek kwam
De fabriek verdween
Het ambacht bleef

Je zou kunnen zeggen dat het ambacht voor Nijmegen belangrijk bleef. Het is daarom relevant deze ambachten te inventariseren, vooral met het oog op de lange tradities van ambachtelijke werkplaatsen in Nijmegen en omgeving.

5 Initiatieven

Reeds geformuleerde initiatieven:

5.1 Expositie

In Museum De Stratemakerstoren is in 2006 de expositie *De Schoorsteen moest roken* georganiseerd. Deze betrekkelijk kleine expositie belichtte het verhaal van tien spraakmakende merknamen in Nijmegen. Daarbij verscheen ook een begeleidend boekje waarin meer achtergrondinformatie over deze tien merken werd gegeven. Voor dit project heeft een aantal schrijvers interessante essays aangeleverd. Zowel de expositie als de publicatie vragen om een vervolg. Het initiatief van deze expositie lag bij het NVOB Cultuurfonds (Rosalie Thomassen) en museum De Stratemakerstoren (Gerard Alofs) en was mogelijk door de verhalen en bruiklenen van het Regionaal Archief Nijmegen, particulieren en musea in het land. Overigens kwamen al deze voorwerpen oorspronkelijk uit Nijmegen en omgeving.

5.2 Oral History

De werkgroep heeft het initiatief genomen om, zolang het nog kan, de persoonlijke herinneringen van mensen aan hun arbeidzaam leven op geluidsdragers vast te leggen en in het Regionaal Archief Nijmegen te bewaren, als aanvulling op de collectie die in de jaren 1980-1990 is aangelegd. Jacqueline Smulders van de stichting Nijmegen Blijft in Beeld is werkzaam bij Omroep Nijmegen en is bereid om deze vraaggesprekken te gaan uitvoeren. De interviews zullen niet alleen gaan over de verrichte werkzaamheden, maar ook over de sociale en maatschappelijke context ervan: huisvesting en arbeidsmoraal, spanningen en belevingswereld op de werkvloer, hiërarchische verhoudingen en management. Het is de bedoeling dat mensen van hoog tot laag in de bedrijfsorganisatie hun visie op hun verleden geven. Daarbij gaat het niet alleen om industrieel erfgoed, maar ook om (verdwenen) ambachten en technieken. De resultaten van het jaar 2007 vormen de grondslag voor een vervolg met dezelfde of aangepaste invalshoek in latere jaren.

De initiatiefnemers voor dit project zijn: Nijmegen Blijft in Beeld (Marcel Claassen), NVOB Cultuurfonds (Rosalie Thomassen), Jacqueline Smulders (Omroep Nijmegen) en museum De Stratemakerstoren (Gerard Alofs). De rol van museum De Stratemakerstoren is initiërend. Na beëindiging van de expositie *De schoorsteen moest roken* zal de directe betrokkenheid van het museum worden stopgezet.

Het Regionaal Archief Nijmegen en andere externe contacten kunnen dit project ondersteunen. Uiteindelijk zullen de uitgewerkte interviews worden ondergebracht bij het Regionaal Archief Nijmegen, wat mogelijk kan leiden tot een expositie (locatie nog onbekend).

Realisatie van dit project: 2007.

5.3 Inventarisatie fabrieken en ambachtsplaatsen

Er dient een volledige inventarisatie te komen van alle fabrieken en ambachtelijke werkplaatsen van Nijmegen uit de periode 1875-1950. Pas dan is het mogelijk om een goed en volledig beeld te krijgen van de omvang van de industrialisatie van Nijmegen in de betreffende periode. Op deelgebieden is al veel studie verricht. De auteurs daarvan zullen worden benaderd door de commissieleden.

Het initiatief van deze inventarisatie ligt nu nog bij het NVOB Cultuurfonds, met ondersteuning van museum De Stratemakerstoren. Het Regionaal Archief Nijmegen en het ACN zouden hun bijdrage kunnen leveren bij deze inventarisatie. In overleg zal moeten worden bepaald of er mogelijkheden zijn om een (eventuele externe) persoon een opdracht

te geven het onderzoek op zich te nemen. Verder zijn externe contacten van belang, zoals Henk Kersten van Noviomagus.nl.

5.4 Inventarisatie van derden

Er zal een inventarisatie moeten plaatsvinden van alle partijen en personen die een bijdrage kunnen leveren aan een zo volledig mogelijk beeld van fabrieken en ambachtsplaatsen in Nijmegen. Op basis van deze inventarisatie kunnen partijen en personen op een later tijdstip worden benaderd bij gebleken behoefte aan concrete informatie. Daarnaast kan de informatie die deze derden hebben verzameld leiden tot nieuwe inzichten of projecten.

De gemeente Nijmegen is al gestart met de inventarisatie van het industriële erfgoed dat een plaats zou kunnen verwerven op de monumentenlijst. Voorlopige lijst van derden: NVOV-Cultuurfonds (behoudstaak), Nijmeegs Soap Theater (teksten en sketches), Nijmeegs Lief en Leed (teksten en sketches), Theater algemeen (diverse bijdragen), Henk Kersten (website Noviomagus), Jacqueline Smulders (interviews met oud werknemers), Nico Nelissen (deskundige industrieel erfgoed), Jac Splinter (kunstenaar), Yop Seegers (schrijver), Het Gilde (rondleidingen), Ronald Stenvert (onderzoeker), Hetty Peterse (gemeente Nijmegen, Bureau architectuur en monumenten), Maerle Snabel (gemeente Nijmegen, Bureau architectuur en monumenten), Radboud Universiteit (onderzoek en publicatie), Beroepsonderwijs (gerichte thema's).

Realisatie van dit project: 2006-2007.

5.5 Thema exposities

Nijmegen kende vanaf de vroege twintigste eeuw een rijke maakindustrie. Met het verdwijnen van deze industrie in de loop der jaren zijn tevens waardevolle monumentale gebouwen en infrastructuur verloren gegaan. Inmiddels is het besef doorgedrongen dat het resterende industriële erfgoed zorgvuldig aandacht verdient. In het ACN wordt een expositie georganiseerd waarbij de problematiek rond herbesteding van industrieel erfgoed aan de orde wordt gesteld. Op basis van de hierboven vermelde uitgebreide inventarisatie toont het ACN in samenwerking met het NVOB Cultuurfonds een overzicht van het Nijmeegse industriële erfgoed. Daarnaast wordt van een aantal projecten getoond op welke wijze herbesteding heeft plaatsgevonden, afgewisseld met recente plannen van lopende projecten.

Realisatie van dit project: 2008.

5.6 Wandelroute

De werkgroep Industrieel Erfgoed heeft een wandeling geconcipieerd onder de werktitel: *Hoe industrie en ambacht verdwenen uit de woonwijken*. De uitwerking ervan gebeurt in samenwerking met andere partners binnen het CPRN. Voor de verbale inkleuring zou Het Gilde kunnen zorgen en Stichting In Paradisum kan worden geraadpleegd voor de geschiedenis van het kerkhof Sint Anna naast de kerk aan de Groenestraat. De wandeling voert vanaf het NS Station door de wijken Doddendaal en Willemskwartier (en in een langere versie langs de Kolping-, Landbouw- en Muntwegbuurt) terug naar het vertrekpunt. De wandeling duurt naar schatting een half uur respectievelijk twee en een half uur (dus geschikt voor een ochtend- of middagactiviteit). In de lange versie is een rust bij Café De Munt voorzien.

De verdwenen industrie uit Bottendaal (o.a. Dobbelman, ASW, Thieme) en het Willemskwartier (o.a. Papierfabriek, Holec, Van den Dungen, Nijmeegse verffabriek) is

vervangen door (etage)woningen die vergeleken worden met de arbeiderswoningen uit de negentiende eeuwse schil en de grotere woningen uit de jaren dertig en vijftig. Ook het bedrijvenpark aan de Groenestraat, dat ooit onderdeel uitmaakte van het industriecomplex van transformatorenfabriek Smit, is illustratief voor de geschetste ontwikkeling. Een bijzondere vermelding verdient het hergebruik van de voormalige melkinrichting Maas en Waal aan de Hatertseveldweg, de limonadefabriek aan de Vondelstraat en de parapluafabriek in de Van Oldenbarneveltstraat.

De inventarisatie van fabrieken en werkplaatsen zou kunnen bijdragen aan de definitieve versie van de wandeling. De initiatiefnemer zou hierbij ondersteuning kunnen krijgen van het Regionaal Archief Nijmegen en andere externe contacten.

Realisatie van dit project: 2007.

5.7 Elektriciteitstentoonstelling 1910/1912

Het gebied tussen het Estel-gebouw (Haskoning) en Kelfkensbos werd in 1910 en in 1912 voor korte tijd volledig omgetoverd in een kleine wereld-expo. De noviteit van elektriciteit en alle toepassingen daarvan stonden gedurende deze twee bijzondere tentoonstellingen centraal. In museum De Stratemakerstoren ligt een afgerond onderzoek over dit thema. Dit onderzoek is geschikt voor het maken van een expositie over de twee tentoonstellingen. Het thema sluit naadloos aan bij de ontwikkelingen tijdens de periode die de CPRN werkgroep Industrieel Erfgoed onderzoekt.

Initiatiefnemer van het onderzoek is Fred Roos (amateurhistoricus). Zijn onderzoek is mede ondersteund door museum De Stratemakerstoren. Het NVOB Cultuurfonds zou betrokken kunnen worden bij de realisering van het project. Het Regionaal Archief Nijmegen heeft geholpen bij het zoeken naar afbeeldingen. Externe contacten zouden dit onderzoek nog kunnen aanvullen (particulieren en diverse instanties).

Realisatie van dit project: 2008.

5.8 Educatieproject 'Verover je Nijmeegse omgeving'

Het ACN ontwikkelt op dit moment een pilot voor het educatieve schoolproject *Verover je Nijmeegse omgeving*. Tijdens deelname aan het project maken leerlingen op een informatieve, inspirerende en uitdagende wijze kennis met architectuur. Zij krijgen hierbij de kans om op een vragende, ludieke en actieve wijze hun eigen omgeving te veroveren. De leerlingen nemen hun wijk onder de loep en streven in een twee- of drie dimensionale eindpresentatie naar verandering/verbetering van hun wijk. Deze pilot zal verder worden ontwikkeld tot een educatieproject dat door verschillende scholen binnen het voortgezet onderwijs gevolgd kan worden. In het kader van het project industrieel erfgoed zal het project *Verover je Nijmeegse omgeving* een specifieke invulling krijgen. Jongeren krijgen de opdracht om een voorbeeld van industrieel erfgoed in Nijmegen te kiezen en op ludieke wijze leeftijdsgenoten hiervoor te interesseren. Dit kan op uiteenlopende manieren. Na een onderzoek naar de geschiedenis van het pand zal er op locatie een activiteit georganiseerd worden. Gedacht kan worden aan het organiseren van een quiz, het maken van een theaterstuk of het maken van een nieuwe inrichting van het erfgoed etc. De invulling van de 'verovering' (die in dit verband wel een sterke relatie zal moeten hebben met architectuur) ligt geheel bij de leerlingen. Naast het bereiken van leeftijdsgenoten kunnen jongeren zich ook richten op een breder publiek door hen uit te nodigen voor hun 'verovering'.

Realisatie van dit project: 2008.

5.9 De ontwikkeling van de architectuur van de arbeiderswoningen

Een ander deelthema is het in beeld brengen van de architectuur van de arbeiderswoningen in vooroorlogse wijken. Er zal aandacht worden besteed aan het ontstaan, leefperiode, afbraak en herstructurering van sociale woningbouw. Nadat de industrialisatie in de 19^e eeuw aan de overvolle vestingstad voorbij was getrokken, begon Nijmegen na de ontmanteling aan een inhaalslag; overigens zonder uit te groeien tot een echte industriestad. Talloze industriële kleinbedrijven, zoals Zeepfabriek Dobbelman, Willem Smit en Co's Transformatorenfabriek, Tricotagefabriek Müller & Co, Drukkerij Thieme, NV Kunstzijdespinnerij Nyma en de Elektriciteitscentrale PGEM, vestigden zich op de logistiek gunstige en niet te dure terreinen in het westen van de stad: in de omgeving van de nieuwe haven, het spoorwegemplacement en het in 1928 geopende Maas Waal kanaal.

Rond het thema kan een expositie en/of boekje worden gemaakt. Het ACN zou hier een rol in kunnen spelen, maar ook het Regionaal Archief Nijmegen en diverse woningbouwverenigingen.

Realisatie van dit project: 2008.

6 Droombeeld

Aan het einde van dit verslag voelt de werkgroep de behoefte om een toekomstdroom te formuleren. Er zou een permanente verbeelding van voornoemde periode in de stad aanwezig moeten zijn, op een toegankelijke plaats. De werkgroep denkt hierbij nog niet in termen van een gebouw. De conclusie van de werkgroep is dat het zéér de moeite waard is om deze bijzondere periode van de geschiedenis van Nijmegen blijvend te belichten, waardoor het industriële erfgoed van Nijmegen die plaats in het geheugen van de inwoners van de stad kan innemen die het verdient.

Zowel bewoners als gemeente kunnen leren van de opkomst, ontwikkeling en ondergang van de bedrijvigheid in Nijmegen en omgeving. Met een universiteit in de stad zou studie naar de ontwikkeling (opgang en ondergang) van het industriële erfgoed in Nijmegen, gecombineerd met wisselende exposities, een goede optie kunnen zijn.

CPRN WERKGROEP NIJMEGEN-NOORD

1 Cultuurhistorische begeleiding ontwikkelingsplannen Nijmegen-Noord

Deze door de CPRN ingestelde gemengde werkgroep zal de ontwikkelingsplannen van Nijmegen-Noord uitgaande van het Voorkeurs model 2003 en het besluit Dijkteruglegging Lent tot en met de realisatie volgen en becommentariëren.

CPRN vraagt de gemeente om er zorg voor te dragen dat de diverse partijen die bij deze ontwikkelingen zijn betrokken, verplicht worden om aan deze werkgroep tijdig en voldoende informatie te bieden voor de voorbereiding en opstelling van dit commentaar.

Tevens vraagt CPRN aan de gemeente om een goede inpassing in procedures.

De werkgroep zal bijdragen leveren aan de meningsvorming rond de cultuurhistorische uitwerking van de ontwikkelingsplannen door middel van publieksdebat, lezingen, commentaren et cetera.

2 Leden

Frans Mikx	(Historische vereniging Marithaime)
René Hartman	(Historische vereniging Marithaime)
Wim de Haan	(Stichting Lent 800)
Frances Raijmakers	(Stichting Lent 800)
Theo Wolters	(Historische tuin Lent)
Jan Willemsen	(Stichting Menno van Coehoorn)
Martin Neys	(Architectuur Centrum Nijmegen)
Vacature	(Numaga)

Adviseurs

Gerrit Mentink	(oud Rijksarchivaris)
Koos van Lith	(Architectuur Centrum Nijmegen)
Martin Schenkels	(Lentse historische kring)

Historische kringen Oosterhout en Ressen

Basisschool de Oversteek Nijmegen-Oosterhout

Basisschool Geldershof Lent

3 Aandachtsvelden

In 2007 is het grootste deel van het Voorkeursmodel Waalsprong 2003 nog in de voorbereidingsfase. Voorontwerp-bestemmingsplannen liggen klaar voor Groot Oosterhout, de Landschapszone, het Laauwick en het Centrum gebied. De Dijkteruglegging Lent, Noordrand Lent en Vossenpels volgen in de komende vijf tot tien jaar.

Nijmegen-Noord is rijk aan archeologie, agrarische traditie, vaderlandse en internationale krijgshistorie en poldergeschiedenis. Het meest zuidelijke puntje van de Over-Betuwe is van oudsher het noordelijke scharnierpunt in de logistiek en ravitaillering van de stad.

Archeologie

Recent onderzoek bewijst de continue bewoning op stroomruggen en oeverwallen van Steentijd tot Merovingische tijd en heden. De Bataafs-Romeinse geschiedenis moet nog worden geschreven,

Krijgshistorie

Schans Knotsenburg, de forten, kazematten en het landhoofd van de spoorbrug refereren aan het ontstaan en de verdediging van de Republiek en de vesting Nijmegen. De twee WO II monumenten herinneren aan de operatie Market Garden, de restanten van de Rijn-IJssel linie aan de Koude Oorlog.

Agrarische traditie en poldergeschiedenis

De agrarische traditie en polderhistorie is af te lezen aan het grondgebruik, verkavelingen, kwelkades, dwarsdammen, zegen, pijpen, ontginningswegen en doorbraakkolken, de Lotwaard, de Historische tuin en het haventje bij de Veerdam.

Industrieel erfgoed

Tot Industrieel erfgoed behoort het Thermion/Philips-gebouw; de eerste fabriek in de stijl van de Nieuwe Zakelijkheid in de Over-Betuwe.

Monumenten

In Nijmegen-Noord zijn voor zover bekend negen Rijksmonumenten (kerken in Ressen en Lent, militaire objecten (6) en ongeveer 20 gemeentelijke monumenten.

De veelheid van cultuurhistorische elementen vraagt om bundeling en thematische aanpak. De brede samenstelling van de werkgroep vormt de basis voor gedegen bijdragen aan de meningsvorming rond de cultuurhistorische uitwerking van de ontwikkelingsplannen van Nijmegen-Noord.